

Sygn. akt I ACa 623/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 października 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Marzena Konsek- Bitkowska

Sędziowie: SA Beata Byszewska (spr.)

SO del. Anna Strączyńska

Protokolant: Ignacy Osiński

po rozpoznaniu w dniu 25 października 2018 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa G. M.

przeciwko (...) Bank (...) spółce akcyjnej z siedzibą w W. (poprzednio Bank (...) spółka akcyjna z siedzibą we W.)

o ustalenie

na skutek apelacji powoda

od wyroku częściowego Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 18 października 2016 r., sygn. akt I C 307/15

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Anna Strączyńska Marzena Konsek- Bitkowska Beata Byszewska

I ACa 623/17

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 25 września 2014 r. G. M. wniósł o stwierdzenie nieważności artykułu 3.01.01 umowy kredytu nr (...) z dnia 17 grudnia 2008 r. zawartej pomiędzy powodem a Bankiem (...) SA we W. w zakresie udzielenia kredytu w walucie frank szwajcarski CHF, poprzez ustalenie, że pozwany udzielił kredytu w walucie polskiej PLN.

Powód wniósł też o ustalenie, że w związku ze stwierdzeniem nieważności części umowy, sposobu rozliczenia pomiędzy stronami poprzez uznanie dotychczas dokonanej przez powoda spłaty kredytu w wysokości 76 515,32 pln, uznanie spłaty kapitału w określonej wysokości przeliczonej przez sąd w uwzględnieniu specyfiki kredytów udzielanych w walucie polskiej, oraz uznanie, że pozostała część zobowiązania wynikająca z umowy kredytowej wykonana będzie w ratach ustalonego harmonogramu spłat w walucie polskiej po unieważnieniu klauzuli walutowej.

Pozew w zakresie pierwszego z żądań został zwrócony zarządzeniem z dnia 22 stycznia 2015 r.

Pismem z dnia powód cofnął pozew w zakresie drugiego z żądań wnosząc ponownie o przyjęcie pozwu w zakresie pkt 1, co skutkowało umorzeniem postępowania w zakresie żądania zawartego w pkt 2 pozwu.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa w całości, wskazując przede wszystkim na oczywisty brak interesu prawnego w żądaniu ustalenia.

Pismem z dnia 8 grudnia 2015 r. powód zgłosił dodatkowo żądanie, określone jako ewentualne, „zapłaty kwoty jaką nadpłacił powód w związku ze stwierdzeniem nieważności części artykułu 3.01.01 umowy, która to nadpłata stanowi różnicę kwot jaką powód musiał uiścić tytułem spłaty rat w walucie do której kredyt był indeksowany a kwotą jaką powód musiałby zapłacić gdyby spłata następowała w złotych, wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty”. Powód zgłosił również roszczenie „ewentualne o zasądzenie od pozwanego kwoty jaką zyskał z tytułu różnicy kursowej kupna sprzedaży franka szwajcarskiego w związku z ustalana jednostronnie ceną sprzedaży według własnego kursu, tj. z tytułu „spredu”, którą kwotę powód wpłacił w czasie od dnia uiszczenia pierwszej raty kredytu przeliczanej wg kursów z tabeli kursowej banku do dnia wejścia w życie nowelizacji ustawy Prawo bankowe z dnia 29 lipca 2011 r. tj. do dnia 26 sierpnia 2011 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty” .

Pismem z dnia 11 kwietnia 2016 r. powód wskazał, iż wartość roszczenia z tytułu nadpłaty wynosi 8 523,02 zł, z tytułu „spredu” wynosi 1 254,22 zł

Pismem z dnia 5 października 2016 r. powód wskazał, iż podtrzymuje żądanie o zapłatę kwot jaką nadpłacił powód w związku ze stwierdzeniem nieważności części artykułu 3.01.01 umowy a także roszczenie pkt. 2 pisma z dnia 8 grudnia 2015 r. (zapłata „spredu”).

Wyrokiem częściowym z dnia 18 października 2016 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo o ustalenie

--	--

Powyższy wyrok zapadł po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych:

Strony zawarły w dniu 17 grudnia 2008 r. umowę o kredyt dewizowy mieszkaniowy/inwestorski nr (...), na mocy której bank udzielił powodowi kredytu mieszkaniowego/inwestorskiego w wysokości 77 356 CHF na zakup mieszkania na runku pierwotnym i miejsca parkingowego. Okres kredytowania wynosił 360 miesięcy.

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo podlegało oddaleniu w zakresie żądania ustalenia.

Sąd Okręgowy uznał, że powód nie wykazał istnienia po jego stronie jakiegokolwiek interesu prawnego w wystąpieniu z żądaniem ustalenia nieważności artykułu 3.01.01 umowy kredytu nr (...) z dnia 17 grudnia 2008 r. zawartej pomiędzy powodem a Bankiem (...) SA we W. w zakresie udzielenia kredytu w walucie frank szwajcarski CHF, poprzez ustalenie, że pozwany udzielił kredytu w walucie polskiej PLN. Interes prawny stanowi materialnoprawną przesłankę roszczenia z art. 189 k.p.c. (np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2014 r., III CSK 182/13, niepubl.). Nie budzi obecnie wątpliwości, iż interes prawny jest obiektywną, wywołaną rzeczywistą koniecznością ochrony określonej sfery prawnej, która skutkuje potrzebą uzyskania przez stronę powodową odpowiedniej treści wyroku.

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że w orzecznictwie Sądu najwyższego wskazuje się, że interes prawny istnieje wówczas, gdy istnieje niepewność stosunku prawnego lub prawa, wynikająca z obecnego lub przewidywanego ich kwestionowania lub naruszenia, zatem gdy zachodzi swoista potrzeba ich potwierdzenia, wynikająca z sytuacji prawnej

w jakiej znajduje się powód (np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia

14 lipca 1972 r., III CRN 607/71, OSNC 1973, nr 4, poz. 64 i z dnia 22 września 1999 r., I PKN 263/99, OSNAP 2000, nr 2, poz. 36 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2014 r., III CZP 121/13, niepubl.). Z orzecznictwa

Sądu Najwyższego wynika również niezbicie, iż interes prawny nie występuje gdy możliwe jest posłużenie się dalej idącym (intensywniejszym) środkiem ochrony prawnej (np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 marca 2013 r., IV CSK 469/12, niepubl. i z dnia 16 lutego 2011 r., I CSK 305/10, niepubl.). Powód nie wskazał w niniejszej sprawie, dlaczego występuje z oddzielnym żądaniem ustalenia. Co więcej, rozwijając swoje żądania sam wskazał, iż przysługują mu i zgłasza do rozpoznania dalej idące żądania zapłaty. Powód nie wskazał na jakikolwiek stan niepewności stojący za jego żądaniami, który mógłby uzasadniać jego interes prawny i potrzebę uzyskania ochrony prawnej w tym zakresie.

Stąd też powództwo o ustalenie nieważności jednego z postanowień umowy kredytu, wobec braku podstawowej przesłanki warunkującej jego uwzględnienie, a zawartej w treści art. 189 k.p.c. podlegało oddaleniu.

Apelację od powyższego wyroku częściowego złożył powód, który zaskarżył wyrok w całości, zarzucając mu naruszenie przepisów postępowania mogące mieć wpływ na wynik sprawy, tj.:

-nierozpoznanie istoty sprawy poprzez niezbadanie merytorycznej podstawy roszczeń dochodzonych obok roszczenia głównego o unieważnienie klauzuli walutowej i oparciu rozstrzygnięcia na podstawie sugerowanej przez pozwanego co do głównego roszczenia bez wnikięcia w twierdzenia przedstawione przez powoda w treści pozwu co do pozostałych;

-art. 189 k.p.c. poprzez nieprawidłową wykładnię prowadzącą do odmowy udzielenia ochrony interesowi prawnemu powoda, który stanowił jeden z przedmiotów żądania w tej sprawie i uznanie, iż powód nie ma interesu prawnego w ustaleniu nieważności klauzuli walutowej.

-art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. oraz art. 217 § 1 k.p.c. oraz art. 227 k.p.c., art. 217 § 1 k.p.c. i -art. 299 k.p.c.- poprzez oddalenie wniosków dowodowych z opinii biegłego ds. rachunkowości i finansów oraz osobowych wniosków dowodowych w sytuacji gdy zawnioskowane - dowody zmierzały do wykazania istotnych okoliczności faktycznych, do których ustalenia potrzebna była wiedza biegłego powyższej specjalności oraz zeznania powołanych świadków w tym powoda.

-art. 248 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. oraz art. 217 § 1 poprzez oddalenie wniosku dowodowego o zobowiązanie pozwanego do złożenie do akt sprawy dokumentacji związanej z przedmiotową umową kredytu w sytuacji gdy okoliczności które chciała wykazać strona powodowa przedmiotowymi dokumentami miały istotne znaczenie dla wyjaśnienia sprawy.

-art. 328 § 2 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia i niewskazanie przyczyn, dla których Sąd pominął w swoich rozważaniach pozostałe roszczenia zgłoszone przez powoda.

Zgłaszając powyższe zarzuty powód wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji oraz o zasądzenie na rzecz powoda kosztów postępowania przed sądem odwoławczym w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania apelacyjnego. Pozwany wskazał na zmianę nazwy i siedziby strony pozwanej na (...) Bank (...) z siedzibą w W..

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda jest uzasadniona o tyle, o ile prowadzi do uchylenia zaskarżonego wyroku.

Większość zarzutów apelacji była chybiona, gdyż jak się wydaje powód nie dostrzegł, że w tej sprawie Sąd pierwszej instancji podjął decyzję o rozstrzygnięciu pierwszego roszczenia powoda o ustalenie nieważności części umowy kredytu wyrokiem częściowym. Wynika to ze stanowiska powoda, że w tej sprawie jego roszczenia mają charakter ewentualny. Jakkolwiek zgodzić się można z powodem, że kolejno zgłoszone roszczenia o zwrot nadpłaty i o zwrot tzw. spreadu są w stosunku do siebie roszczeniami ewentualnymi, tak żądania zapłaty nie stanowią roszczeń ewentualnych wobec żądania ustalenia nieważności. Sam fakt, że powód tak postrzegał zależność między roszczeniem zgłoszonym jako pierwsze a roszczeniami wynikającymi z pisma rozszerzającego powództwo, nie stanowi o tym, że są to roszczenia

ewentualne. Wskazać więc należy, że żądanie ewentualne polega na zgłoszeniu dodatkowego żądania na wypadek nieuwzględnienia przez sąd roszczenia postawionego na pierwszym miejscu, a sąd rozstrzyga o żądaniu ewentualnym tylko na wypadek nieuwzględnienia roszczenia pierwszego. Gdy sąd uwzględni pierwsze żądanie, nie rozstrzyga o żądaniu ewentualnym. Roszczenie ewentualne zachodzi tylko, gdy sąd nie może uwzględnić roszczenia postawionego na pierwszym miejscu, gdyż prowadziłoby to do wydania np. niewykonanego wyroku lub zasądzone świadczenie nie miałoby znaczenia dla powoda. Natomiast powództwo ewentualne nie powinno dotyczyć przypadku, gdy do oddalenia żądania może dojść z powodu jego bezzasadności- w takim przypadku dochodzi do rzeczywistej kumulacji roszczeń. Mogą być dochodzone w odrębnych procesach, ale powód obejmuje je jednym pozwem. W takiej sytuacji sąd rozpoznaje oba roszczenia. W tej sprawie doszło do kumulacji roszczeń, gdyż każde z nich może być rozpoznane w odrębnym procesie, zaś roszczenia o zapłatę mogą być oddalone, o ile okażą się bezzasadne.

Stąd wszelkie zarzuty podnoszące, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał roszczeń o zapłatę, gdy oddalił powództwo o ustalenie, były chybione z uwagi na to, że roszczenie o ustalenie i roszczenie o zapłatę nie miały charakteru roszczeń ewentualnych. Zważywszy na to, że Sąd Okręgowy wydał wyrok częściowy, jest oczywiste, że proces się nie zakończył i w dalszej kolejności Sąd ten zamierzał rozpoznać żądania zapłaty. Z tego też powodu Sąd Okręgowy nie rozpoznał wniosków dowodowych, bowiem w tym zakresie nie zostało wydane żadne postanowienie, zatem zarzuty naruszenia prawa procesowego- art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. oraz art. 217 § 1 k.p.c. oraz art. 227 k.p.c., art. 217 § 1 k.p.c. i -art. 299 k.p.c. i art. 248 k.p.c. - są bezpodstawne.

Nie doszło więc także do nierozpoznania istoty sprawy w zarzucany przez skarżącego sposób, tj. poprzez brak rozstrzygnięcia o dochodzonych obok roszczenia- określanego przez powoda jako głównego- dodatkowych roszczeń. Z tych przyczyn także zarzut wadliwości uzasadnienia (naruszenie art. 328 § 2 k.p.c.) poprzez niewskazanie przyczyn pominięcia dodatkowych roszczeń jest niezasadny. Należy w tym miejscu zauważyć, że uzasadnienie wyroku Sądu Okręgowego jest nader lakoniczne, co jednak nie uniemożliwia kontroli instancyjnej zaskarżonego wyroku częściowego.

Trafnie natomiast zarzuca skarżący naruszenie art. 189 k.p.c. poprzez uznanie, że powodowi nie przysługuje interes prawny w dochodzeniu roszczenia o ustalenie. Z tym, że Sąd Okręgowy prawidłowo wyłożył rzeczony przepis, jednak nieprawidłowo go zastosował w okolicznościach tej sprawy. Wadliwość w sformułowaniu zarzutu pozostaje bez znaczenia skoro przepis art. 189 k.p.c. określa materialnoprawne przesłanki zasadności powództwa, zatem jego naruszenie może być brane pod uwagę także z urzędu przez sąd odwoławczy.

W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy poczynił niezwykle lakoniczne ustalenia faktyczne na potrzeby orzeczenia o powództwie o ustalenie, tym niemniej wskazał, że pomiędzy stronami została zawarta dnia 17 grudnia 2008 r. umowa o kredyt dewizowy na zakup mieszkania, w której okres kredytowania wynosił 360 miesięcy. Z tego ustalenia oraz bezspornego stanowiska stron jasno wynika, że strony są nadal związane powyższą umową, a powód spłaca raty kredytu. W taki sposób należało uzupełnić ustalenie faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji, które zresztą nie było kwestionowane przez skarżącego.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury interes prawny istnieje, gdy istnieje niepewność stosunku prawnego lub prawa, wynikająca z obecnego lub przewidywanego ich naruszenia lub kwestionowania. Interes prawny zachodzi zatem nie tylko wtedy, gdy dotyczy obecnych stosunków prawnych i praw ale dotyczy także przyszłych lub prawdopodobnych stosunków prawnych. Może on wynikać zarówno z bezpośredniego zagrożenia prawa powoda, jak i zapobiegać temu zagrożeniu (uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2006 r., III CZP 106/05, OSNC 2006 r., Nr 10, poz. 160, Biul. SN 2006 r., nr 3, poz. 6, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2014 r., III CZP 121/13, OSNC 2015 r., Nr 2, poz. 15, Biul. SN 2014 r., Nr 3, poz. 6, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2011 r., III CSK 127/10, OSN - ZD 2012 r., Nr 1, poz. 17, z dnia 29 marca 2012 r., I CSK 325/11, M. Prawn. 2014 r., Nr 20, poz. 1085, z dnia 15 maja 2013 r., III CSK 254/12, M. Prawn. 2014 r., Nr 20, poz. 1085, z dnia 18 czerwca 2015 r., III CSK 372/14, G. Prawn. 2015 r., Nr 121, poz. 11, z dnia 8 lutego 2013 r., IV CSK 306/12, nie publ., z dnia 22 października 2014 r., II CSK 687/13, nie publ., z dnia 2 lipca 2015 r., V CSK 640/14, nie publ., z dnia 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 435/15, nie publ., z dnia 2 lutego 2017 r., I CSK 137/16, nie publ.).

Powództwo oparte na art. 189 k.p.c. musi być zatem celowe, bo ma spełniać realną funkcję prawną. Ocena istnienia interesu musi uwzględniać to, czy wynik postępowania doprowadzi do usunięcia niejasności i wątpliwości co do danego stosunku prawnego i czy definitywnie zakończy spór na wszystkich płaszczyznach tego stosunku lub mu zapobiegnie, a więc czy sytuacja powoda zostanie jednoznacznie określona. Interes prawny wyrażający się w osiągnięciu konkretnych skutków prawnych w zakresie usunięcia niepewności sytuacji prawnej powoda musi być analizowany przy założeniu uzyskania orzeczenia pozytywnego oraz przy analizie, czy w razie wyroku negatywnego może on osiągnąć tożsamy skutek w zakresie ochrony swej sfery prawnej w innej drodze, za pomocą wniesienia powództwa na innej podstawie prawnej. Obiektywny charakter interesu prawnego nie może być wyabstrahowany od okoliczności sprawy, bo podstawą niepewności co do stanu prawnego są konkretne okoliczności faktyczne, które miały wpływ na ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa i które stanowią przyczynę sporu, niejednokrotnie na różnych płaszczyznach prawnych. Interes prawny musi być wykazany przez konkretny podmiot w jego konkretnej sytuacji prawnej, a obiektywne są jedynie kryteria stanowiące podstawę oceny istnienia interesu prawnego, takie same dla wszystkich podmiotów uczestniczących w obrocie prawnym. Podkreśla się też w orzecznictwie, że rozumienie interesu musi być szerokie i elastyczne z uwzględnieniem okoliczności sprawy. Brak interesu zachodzi wtedy, gdy sfera prawna powoda nie została naruszona lub zagrożona, bo jego prawo już zostało naruszone albo powstały określone roszczenia i może osiągnąć pełniejszą ochronę swych praw, bo może dochodzić zobowiązania pozwanego do określonego zachowania - świadczenia lub wykorzystać inne środki ochrony prawnej prowadzące do takiego samego rezultatu. Zasada ta nie ma charakteru bezwzględnego, bo powód nie traci interesu, jeżeli ochrona jego sfery prawnej wymaga wykazania, że stosunek prawny ma inną treść, w szczególności, gdy umowa jest zawarta na długi czas, a wyrok w sprawie o świadczenie za wcześniejszy okres (roszczenia dodatkowe zgłoszone przez powoda) nie usunie niepewności w zakresie wszystkich skutków prawnych mogących wyniknąć z tego stosunku w przeszłości.

W sprawie o ustalenie nieważności umowy czy jej części jest więc istotne, jaki skutek ta umowa wywarła w ujmowanym wielopłaszczyznowo aspekcie skutków cywilnoprawnych. Orzeczenie stwierdzające nieważność umowy niweczy jej skutki *ex tunc* i z uwagi na związanie zarówno stron, jak i innych sądów jego treścią z mocy art. 365 § 1 k.p.c., jako swoisty prejudykat, ma istotne znaczenie dla dalszych czynności stron w związku ze spłaceniem kredytu przez powoda.

Jak z tego wynika interes prawny istnieje, gdy ze spornego stosunku prawnego wynikają dalej idące skutki, których dochodzenie na drodze powództwa o świadczenie nie jest możliwe lub nie jest aktualne- w takim przypadku tylko powództwo o ustalenie może w sposób definitywny rozstrzygnąć stan niepewności. W tej sprawie dopóki strony wiąże umowa kredytowa powód nie może domagać się przeliczenia kredytu na złotówki (tego oczekuje w wyniku rozpoznania roszczenia zgłoszonego jako pierwsze w sprawie niniejszej) czy rozliczenia umowy, zatem żądania te zaktualizują się w przypadku ustalenia, że zaskarżone postanowienie umowne nie wiąże stron. Interes prawny powoda w żądaniu ustalenia nieważności części umowy w tym kontekście jest oczywisty, bowiem bez takiego rozstrzygnięcia na przyszłość o zasadach rozliczenia kredytu, nie istnieje możliwość definitywnego zakończenia sporu. Przyjmując stanowisko Sądu Okręgowego, że w zakresie roszczeń o zapłatę zostanie przesłankowo zbadana kwestia ważności zaskarżonego postanowienia umowy, w istocie dopiero po spłaceniu kolejnych rat powód musiałby występować ponownie z żądaniem zwrotu nadpłaty lub spreadu, skoro nie byłoby podstaw do przeliczania na bieżąco rat w sposób odmienny niż to reguluje umowa. Rozstrzygnięcie powództwa o ustalenie nieważności części umowy zarówno pozytywne jak i negatywne zniesie stan niepewności powoda co do wysokości rat i sposobu rozliczenia kredytu.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, zważywszy na uznanie przez Sąd Okręgowy, że powód nie ma interesu prawnego (w rzeczywistości legitymacji czynnej) w żądaniu ustalenia nieważności części umowy, doszło do nierozpoznania istoty sprawy.

Ponownie rozpoznając sprawę, Sąd Okręgowy oceni zasadność roszczenia powoda o ustalenie nieważności części umowy, a w konsekwencji pozostałe roszczenia dochodzone w niniejszej sprawie przez powoda.

Z tych przyczyn wyrok częściowy podlegał uchyleniu na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. a sprawa o ustalenie przekazana do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Warszawie, z jednoczesnym pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Anna Strączyńska Marzena Konsek-Bitkowska Beata Byszewska